

Պ Ա Ձ Տ Օ Ն Ա Կ Ա Ն Ք

ՔԱՂՈՒԱՆՔ ՍԻՆՕԳԻ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻՅ:

4 Նոյեմ. Աինօգի կողմից կարգւում է Օշական գիւղի կառավարիչ վարարշապատցի Մեխակ Երամեանցը, որին և տրւում է նուտարական կարգով հաւատարմութուղթ, որ պահանջել կարողանայ յիշեալ գիւղի բնակիչներից աթոռահատ տուրքերը 1891 թուի:

4 Նոյեմ. Աինօգում լսեցին զեկուցում, որ Սուրբ Էջմիածնի Միաբան Սահակ վարդապետ Բաղդասարեանցը հանապազ վարում է արբշիւ կեանք, գայթակղութիւն պատճառելով միաբան եղբայրներին և չար օրինակ լինելով ուրիշներին, այլ և անսաստ է մնում, չը լսելով Ամենապատիւ Տէր Տեղակալի պատուէրներին ու խրատներին և յաճախակի ինքնակամ բացակայում է վանքից, առանց որ և է մէկին յայտնելու իւր գնացած տեղը, այսպիսով արատ է բերում հոգեւորականների բարձր և վսեմ կոչմանը, ուստի Հրամայեցին. Սահակ վարդապետ Բաղդասարեանցին արձակել Ս. Էջմիածնի վանքի Միաբանակցութիւնից և առաքել Սեանայ վանքը, որ այնտեղ մնայ մինչև նոր Հայրապետի գահակալելը և այնուհետև զեկուցանել ընտրելի Քահանայապետին յիշեալ վարդապետի բոլոր տգեղ վարմունքները ի պատշաճական տնօրինութիւն: Այս մասին յայտնել Սեանայ վանքի բարեշնորհ վանահօրը, պատուիրելով նրան հոգալ Սահակ վարդապետի սնունդն ու հանգերձեղէնը հաւասար միւս միաբանների և հանապազ խիստ հսկողութեան տակ պահել նրան:

4 Նոյեմ. ա) Գերապատիւ Գրիգոր Եպիսկոպոս Ազատիւրեանցը արձակուելով Ագուլեաց Ս. Թովմայի վանքի վանահայրութիւնից՝ կարգւում է առժամանակեայ կառավարիչ Նոր-Նախիջևանի և Բեսարաբիայի թեմի. բ) Արժանապատիւ Յուսիկ վարդապետ Մովսիսեանը արձակուելով Թիֆլիսի կոնսիստորիայի անդամութիւնից, Ս. Սարգսի վանահայրութիւնից և Թիֆլիսի Աթոռապատկան կա-

լուծածների կառավարչութիւնից, նշանակւում է Քիշնէի կոնսիստորիայի անդամ և Աթոռապատկան կալուածների կառավարիչ, փոխանակ Համազասպ վարդապետի: գ) Արժ. Համազասպ վարդապետը նշանակւում է Թիֆլիս Յուսիկ վարդապետի տեղը, մի և նոյն պաշտօններով: դ) Արժ. Պետրոս վարդ. Այվազեան նշանակւում է Ագուլիս, Ս. Թովմայի վանքի վանահայր: Գերապ. Գրիգոր Սրբազանի առժամանակեայ թեմական կառավարիչ նշանակուելու մասին ծանուցանել կովկասի պ. կառավարչապետին:

4 Նոյեմ. Սինօգում լսեցին Երևանի թեմակալի փոխանորդ Գեր. Գրիգոր Էպիս. Գառնակերեանցի յայտարարութիւնը, որով միջնորդւում է կարգել բարեշնորհ Նահապետ արեղայ Նահապետեանցին կարս քաղաքի յաջորդ: Հրահայեցին. յարգելով Սրբազան թեմակալի փոխանորդի միջնորդութիւնը, կարգել Նահապետ արեղային կարուց փիճակի յաջորդ 800 ռուբլի ռոճկով, այլ և 150 ռուբլի բնակարանի վարձ, տալով նաև 50 ռուբլի ճանապարհածախս:

8 Նոյեմ. Սինօգը որպէս տեղեկանում է լրագրերից, Ռուսաստանի ներքին քսան նահանգների բնակիչները տանջւում են սովից, և ամեն կողմից կարկառւում է դէպի նրանց օգնութեան ձեռք, ուստի Հրահայեցին. պատուիրել Ռուսաստանի բոլոր կոնսիստորիաներին և հոգեւոր կառավարութիւններին յորդոր կարգալ հայ ժողովրդին, որ մարդասիրաբար մատնակից լինին նուիրաբերութեան յօգուտ ուստի սովատանջ ժողովրդի: Ժողովուած դրամները արձանագրել ժապաւինեալ մատեաններում և հաղցնել ուրանկ է, և արգիւնքի մասին յայտնել Սինօգին:

8 Հոկտ. Սինօգում զեկուցուեց. Հանգուցեալ Հայրապետի Կոնգակի (30 նոյեմբ. 1887 ամի, թ. 598) համաձայն Սինօգս օրագրով (7 դեկ. 1887 թ.) կարգեց Պետրոս Աիմէոնեանցին մշանջեհաւոր գործակից խմբագրի «Արարատ» ամսագրի տարեկան 600 ռուբլի ռոճկով: Կաթողիկոսի մահից յետոյ պ. Աիմէոնեանցը 29-ին ապ-

րիլի յայտնում է Սինոդին գրով թէ. «Ի Տէր Հանգուցեալ Հայրապետն Ազգիս և Հոգևոր Հայրն իմ Տ. Մակար Հրաւիրելով ինձ Ս. Աթոռս կաբգեց գլխաւոր գործակից «Արարատ» ամսագրոյ: Դաւնագոյն մահուամբ Նորին Արքութեան, ըստ իմն կարծեաց, դադարում է և իմ ստանձնեալ պաշտօնս, որոյ գործադրութիւնն անմիջապէս կախուած էր Նորին Սթութեան վստահութիւնից: Այժմ՝ Արքազան Սինոդիդ կը մնայ առնել տնօրէնութիւնս ապագայի համար ըստ այսմ առարկայի»: Լսելով Սինոդը այս յայտարարութիւնը, յունիսի 24-ի օրագրութեամբ վճռեց՝ թէ Հանգուցեալ Հայրապետի Կոնդակի համաձայն կարող է պ. Պ. Սիմ. Նաև այսուհետև շարունակել իւր պաշտօնը: Այս օրագրին ստորագրեցին Սուքիաս, Ներսէս և Արիստակէս Գաւթեան եպիսկոպոսները: Սակայն, որովհետև այդ օրագրութիւնը չէր հաստատուած Տ. Տեղակալի ստորագրութեամբ՝ պրոկուրորի պաշտօնը կատարողը Ս. Փիլիպպոսեանց վերագարծրեց օրագիրը յայտնելով իւր անհամաձայնութիւնը նոյն ամսի 26-ի գրութեամբ: Յուլիսի 12-ին նոր առանձին օրագրութեամբ որոշուեց առաջին օրագրութիւնը ստորագրողների կողմից, ձայների առաւելութեամբ ի կատար ածել պրոկուրորի անհամաձայնութեամբ վերագարծրած օրագիրը, մի օրինակ այս վճռական օրագրից ուղարկելով Նորին Գերազնութեան (պրոկուրորին): Առաջ քան այս որոշման կատարումը Սիմէոնեանցը յունիսի 20-ին խնդրել էր Սինոդից տալ իրեն քառամսեայ արձակուրդ Թիֆլիս գնալու բժիշկներին այցելութեան, յայտնելով որ չորս ամսուայ «Արարատի» նիւթ յանձնել է իմբագիր Արքազանին (Արիս. եպիս. Գաւթեան): Նոյն յունիս ամսու 22-ին պ. Սիմէոնեանցը մատուցանում է Սինոդին նորից մի յայտարարութիւն, որի մէջ ասուած է. «Լուր հասաւ ինձ, որ Ս. Սինոդդ 21-ին ամսոյս խօսք բանալով իմ յայտարարութեան մասին ի 20-էն ամսոյս՝ մերժել է ինձ խնդրած արձակուրդս տալու: Երջանկայիշատակ Մակար Հայրապետից 1887 թուականին Ս. Էջմիածին հրաւիրուեցայ «Արարատ» ամսագրի իմբագրութեան համար և գրութեամբ Սինոդիդ ի 19-էն գեկտեմբերի նոյն 1887 ամի, համարաւ 4758, համաձայն մտաց սրբատառ Կոնդակի հանգուցեալ Հայրապետի կարգեցայ ի մշտն-

ջենաւոր գործակցութիւն «Արարատի» խմբագրութեան: Ես հնազանդելով կամայ հորին թծութեան՝ Հայրապետին ամենայն Հայոց՝ եկայ և ոչ մի այլ պայման չեմ առաջարկած բացի այն, որ յօգուածագիրներէ աշխատանքը վարձատրուի առ իւրաքանչիւր տպագրական թերթը 25—40 ռուբլի վճարելով, որի համար ծախք պիտի լինէր տարեկան 1200—1500 ռուբլի իմ պարտականութիւնս էր խսկապէս յօգուածների ընտրութիւն անել, խմբագրել նրանց, դասաւորել, կազմել այսպէս իւրաքանչիւր ամսատետրը: Բայց ես ցանկանալով իմոյսանն թեթեւացնել Մայր Աթոռոյս վերոյիշեալ ծախքը «Արարատի» վերայ, կամաւորապէս աշխատել եմ երեք ու կէս տարուայ ընթացքում իմ գրուածքներով հոգալ «Արարատի» նիւթերի գրեթէ կիսից աւելին, առանց դորա համար առանձին վարձ առնելու, որով յօգուածների վարձատրութեան ծախքը երբէք տարեկան 500—600 ռուբլիից անցած չէ: Այդ աշխատանքի ծանրութիւնը ճնշել է ինձ, և ես բազմիցս ստիպուած եմ եղել երթալ Թիֆլիս առողջութիւնս կազդուրելու համար հմուտ բժիշկների օգնութեամբ և հանգուցեալ Հայրապետը երբէք արգելք չէ դրել դրան, միայն պատուիրելով, որ հոգամ «Արարատի» կանոնաւոր հրատարակութեան մասին, ուր էլ լինիմ և Ս. Սինօգից ստացել եմ միշտ անցաթուղթ և վկայագիր առանց արգելքի: Այժմ երբ հարկ եմ դրում կրկին դիմելու հմուտ բժիշկների օգնութեան, չը գիտեմ ի՞նչ մարդասիրական զգացմունքից թելադրուած Ս. Սինօգդ արգելք է դնում առաջն խանգարուած առողջութիւնս վերականգնելու, կարծես պատուիրելով ինձ անձնասպան լինելու, որ երբէք յանձ առնուլ չեմ կարող, համարելով այն ընդգէմ՝ ամենայն մարդկային և Աստուածային օրինաց, որոնք իւրաքանչիւր մարդու վերայ պարտք են դնում խնայել կենաց իրրեւ Աստուածային պարգևի: Արդ ս. Սինօգիդ իմ վերաբերութեամբ այժմ՝ բռնած գիրքը բռնադատում է ինձ յակամայիցս, հակառակ ցանկութեան երջանկայիշատակ Հայրապետին, որ իւր սրբատառ կոնդակով կամեցել է ինձ մշտապէս կապել Ս. Աթոռոյս և «Արարատի» հետ, խոնարհաբար խնդրելու, որ Սինօգդ բարեհաճի բոլորովին արձակելու ինձ ստանձնածս պաշտօնից և

տալ ինձ մի վկայական երեք ու կէս ամեայ ծառայութեանս համար, որ իմ միակ վարձատրութիւնս կը լինի և մի անցաթուղթ, որ ես գնամ ու հոգ տանեմ մարմնաւոր առողջութեանս, որոյ համար երբէք ծանրացած չեմ Ս. Աթոռոյս գանձարանի վերայ, պարտք եմ համարում յարակցելու, որ «Արարատի» առաջիկայ յուլիսի համարը արգէն պատրաստ է և օգոստոս, սեպտեմբեր ու հոկտեմբեր ամիսների համարների նիւթերն էլ դասաւորած կը յանձնեմ Սրբազան խմբագրապետ հօր, որպէս զի Սինօդը չը գփուարանայ և ի դէպս արձակմանս ժամանակ ունենայ «Արարատի» ապագայի համար հոգալու: Այս յայտարարութիւնը լսելուց յետոյ Սինօդի վերոյիշեալ անդամները, աւանց օրագրի տալիս են արձակուրդ եռամսեայ ժամանակով, յունիսի 24-ից: Սեպտեմբերի 24-ին պ. Սիմէոնեանցը նորից ուղարկում է Սինօդին յայտարարութիւն և բժշկի վկայական խնդրելով՝ երկարել իւր արձակուրդը անորոշ ժամանակով մինչև «ի կատարեալ բժշկութիւն անձին»:

Այս զեկուցումը Սինօդում լսելուց յետոյ Տ. Տեղակալը յայտնեց, որ Պետրոս Սիմէոնեանցի Ապրիլի 29-ի յայտարարութիւնը ստանալու և Սինօդում վերոյիշեալ օրագրութիւնը կազմելու ժամանակ, որով Սիմէոնեանցին իրաւունք էր տրուում շարունակել իւր պաշտօնը խմբագրութեան մէջ, ինքը այն կարծիքն է յայտնել՝ որ որովհետև Սիմէոնեանցը հանգուցեալ Հայրապետիցն է կարգուած պաշտօնում, վասն որոյ Սիմէոնեանցի Սինօդին տուած յայտարարութիւնը և նոր օրագիրը կազմելը բոլորովին աւելորդ և անտեղի են: Այդ օրագիրը դեռ չկազմուած Սիմէոնեանցը էլի մի նոր յայտարարութիւն տուեց Սինօդը՝ խնդրելով Թիֆլիս գնալու արձակուրդ: Ես կարեւոր դատելով նրա մնալը պատուիրեցի չըհեռանալ, առաջարկելով մինչև իսկ, որ եթէ իսկապէս հիւանդութիւն պատահի, կուղարկեմ նրան Բիւրական հոգալով բոլոր կարևոր ծախսերը: Իսկ երբ նա, չանաւելով իմ հրամանին և ընդ հակառակը արձակուրդի թուղթ առնելով Սինօդից եկաւ ինձ մօտ հրաժեշտի, յայտնեցի իրեն, որովհետև դուք հակառակ իմ պատուէրիս հեռանում էք այստեղից, ուստի և ես այսուհետև չեմ

ճանաչում Զեղ գործակից «Արարատի» խմբագրի, և այժմէն իսկ համարում էք արձակուած պաշտօնից:

ՀՐԱՄԱՅԵՑԻՆ, որովհետեւ Տէր Տեղակալը արձակել է պ. Պետրոս Սիմեոնեանցին «Արարատի» խմբագրի գործակցութեան պաշտօնից, նոյն իսկ այն օրից, երբ յիշեալ պարոնը՝ անունկնդիր գրտնուելով նորին Ամենապատուութեան, որի իշխանութեան տակն էր գտնւում, պատուէրին, ինքնագլուխ մեկնել է Էջմիածնից, ուստի համարել նրան արձակուած նոյն իսկ այդ մեկնելու օրից, և թէ-և յիշեալ պարոնը շարունակել է ապօրինաբար ստանալ ռոճիկ յուլիս, օգոստոս, սեպտեմբեր ամիսներին, ցմէկն հսկտեմբերի, այդ ապօրինի ստացած փողերը թողնել անպահանջ: Այս օրագրութեան կատարման հրամանը տալ Վանական Կառավարութեանը և Տպարանական ժողովին: (Բոլոր վեց անդամների ստորագրութիւն ¹):

1) Այս օրագրով «Արարատի» խմբագրութիւնը նորից մտնում է օրինական սահմանների մէջ: Որպէս զի ընթերցողները լաւ ըմբռնեն գործի էութիւնը, աւելորդ չենք համարում պաշտօնական աղբիւրներից քաղած մի քանի պարզաբանող տեղեկութիւններ հաղորդել: Գէորգ Գ. Կաթուղիկոսի և Կովկասեան Փոխարքայի դիւանտտան գրագրութիւններիցը 1868 թուի (№ 3105) երևում է, որ «Արարատ» ամսագրի թէ գրաքննիչը և թէ պատասխանատուն ինքը Կաթուղիկոսն է: Մի քանի տարի անցած, երբ ուս կառավարութիւնը մտադիր էր գրաքննչութեան ենթարկել և «Արարատը», Կովկասեան Փոխարքան յարգելով Գէորգ Կաթուղիկոսի միջնորդութիւնը յետ է կանգնում «Արարատը» գրաքննչութեան ենթարկելու մտքից, այն պայմանով, որ ինքը Կաթուղիկոսն համարուի վերահսկող քննիչ և պատասխանատու «Արարատի», իսկ Կաթուղիկոս չեղած ժամանակ՝ այդ պաշտօնը կատարէ Սինօդի նախանգամը (Տեղակալը) համարուելով պատասխանատու անձամբ (лично): 1883 թ. գործերից երևում է, որ պրոկուրորի բացատրութեամբ, վերևում յիշուած գրագրութեանց հիման վրայ, Տեղակալին է յանձնւում «Արարատի» գլխաւոր ղեկավարութիւնն ու պատասխանատուութիւնը: Այս բոլորը կարող էին անձանօթ լինել դուրսը, բայց պաշտօնապէս յայտնի էին թէ Սինօդին և թէ «Արարատի» խմբագրութեանը, Բայց ինչպէս յայտնի է Մակար Կաթուղիկոսի մահից յետոյ սկսուեց անիշխանական խլրտումն Մայր Աթոռում, մասնաւորապէս Սինօդում, ուր օրինական իշխանութիւնը յանձին Ամենա-

Տ հոյեմ. Աշտարակի գործակալ բարեկրօն հերսէս քհն. Գիւլ-նազարեանցը արձակուումէ գործակալութեան պաշտօնից, որովհետեւ շատ զբաղուած է՝ հովուելով երկու քահանայի ժողովուրդ և լինելով միանգամայն կրօնուտոյց արքունի տարրական դպրոցում: Նրա փոխանակ կարգուումէ գործակալ Բիւրականի բարեկրօն թովմաս քահանայ Աղուանեանը:

Տ հոյեմ. «Արարատ» ամսագրի խմբագրութեան գործակցի պաշտօնից արձակուած լինելով պ. Պետրոս Սիմէօնեանցը, նշանակուումէ նոյն պաշտօնում Մայր Աթոռի միաբան բարեշնորհ Դպիր Գալուստ Տէր Մկրտչեանը: Այդ մասին առանձին հրամանագրութեամբ յայտնել թէ յիշեալ բարեշնորհ Միաբանին և թէ Արարատի խմբագիր Գեր. Արիստակէս եպս. Գալթեանին:

պատիւ Տեղակալի չէր ճանաչուում մի քանի անգամներէց, Ի թիւս ուրիշ ապօրինի գործողութեանց՝ ամեն ջանք գործ դրուեց նաև «Արարատը» դարձնել մի օրգան նոյն իսկ ընդդէմ օրինական իշխանութեան Տեղակալի: Տէր-Տեղակալը զգուշացրեց «Արարատի» պ. գործակցին (Սիմէօնեանցին), որ այդպիսի ընթացքի մէջ չը գտնուի: Պ. Գործակցի անուղղակի պատասխանն եղաւ ուղղուած Տեղակալի դէմ, նրա յայտարարութիւնը Սինօգին ապրիլի 29-ին: Այդ յայտարարութեամբ խոստովանուումէ պ. Սիմէօնեանցը, որ «իւր ստանձնած պաշտօնի գործադրութիւնը անմիջապէս կախուած էր Նորին Օծութեան վստահութիւնից»: Արեւմտ. երբ Նորին Օծութիւնը չը կար, պ. Սիմէօնեանցը պիտի դիմէր Նորին Օծութեան Փոխանորդի վստահութեանը և կամ հրաժարուէր իւր պաշտօնից, Անցեալի գործադրութիւնը (պրակտիկա) և Պոպկասեան Փոխարքայութեան ու պրոկուրորի գրադրութիւններն ու բացատրութիւնները շատ բացորոշ էին, թէ ո՞վ է «Արարատի» պատասխանատուն և վերահսկողը: 2ը նայելով այս բոլորին, պ. Պետրոս Սիմէօնեանցը ջանալով իւրովստն նպաստել Տ. Տեղակալի դէմ յարուցուած աշկարայ ապստամբութեանը՝ դիմեց Սինօգին, այս վերջինին ճանաչելով իրեն իշխանաւոր: Պէտք է ասած, որ Սուքիաս և Ներսէս Արքազանները սկզբում տատամուումէին, և հազիւ թէ իրենց բռնած սխալ ընթացքում այնչափ հեռու գնային ապօրինի գործողութիւններով, եթէ այսպէս դրսից չը լինէր դրդումն և խրախուսութիւն: Սիմէօնեանցի յայտարարութիւնը ստիպեց անել նրանց վճռական քայլ:

8 Նոյեմբ. Հրամայւում է Մայր Աթոռի բարեհնորհ գանձապահին տալ վանական կառավարութեան ութ հազար ռուբլի վանքի, ձեմորանի և Տպարանի ծախուց համար, Նոյեմբեր ամսում: Անցեալ տասն ամիսների ընթացքում վանական կառավարութիւնն ստացել է 88 հազար ռուբլի, որ ներկայ 8 հազարի հետ անում է՝ 96 հազար:

11 Նոյեմբ. Ախալքալակ գաւառի զինուորական տտեանը յայտնել է Թիֆլիսի կոնսիստորեային (16 Նոյեմբ. 1890 ամի թ. 596) որ Մեծ - Արակէլ գիւղի Բարսեղ քահանայ Տէր-Յովհաննիսեանցը 1869 թուի ծնուածների մետրիքական քաղուածքում ցոյց է տուել նոյն գիւղի բնակիչ Մամաս Սահակեան ցարութիւնեանին ծնուած 1869 ամի Սեպտեմբերի 21-ին, իսկ այդ ցուցակի խորանի վերջում ցոյց է տուել նոյն անձը վախճանուած, առանց մա-

2ը նայելով նախագահի բողոքին, որ «Արարատը» ինքն ըստ ինքեան չէ ենթարկւում Սինօգին, այլ Վաթուղիկոսին և Տեղակալին, և սրանց հաճութեամբ միայն կարող է այդ մասին կարգադրութիւններ լինել Սինօգում, չը նայելով և անդամների մէկի՝ Գերապ. Սարգիս եպիսկոպոսի անհամաձայնութեանը, և անցեալում պաշտօնական գրադրութիւնների տրամադրութեանց պարզութեանը, Սինօգի մի քանի անդամներ՝ մասնաւորապէս Սուքիաս և Ներսէս Սրբազանները, ապօրինի օրագրութեամբ հրամայեցին Սիմէոնեանցին շարունակել իւր պաշտօնը Սինօգի իշխանութեան տակ: Պրոկուրորը ապօրինի համարելով այս օրագրութիւնը վերադարձրեց: Սրբազանները աւելի էլ առաջ գնացին կազմելով երկրորդ ապօրինի օրագրութիւն, առաջինի մտքով, առ ոչինչ համարելով թէ Տեղակալի և թէ Մարմնաւոր Իշխանութեան ներկայացուցչի օրինական փաստերի վրայ հիմնուած բողոքները: Այս երկրորդ օրագրից մի պատճէն, ինչպէս ընդունուած կարգը պահանջում է, ներկայացուեց հէնց իրենց Սրբազանների գիտութեամբ պրոկուրորին, որով վերջինս դրաւոր հիմք ունեցաւ իւր բողոքը Բարձրագոյն Մարմնաւոր Իշխանութեան ներկայացնելու:

Ամենակարեւոր և անհրաժեշտ է նաև գիտենալ այն, որ յունիսի 24-ից առաջ, երբ դեռ ևս վերոյիշեալ եպիսկոպոսները չէին արել վճռական քայլ պաշտօնապէս ապօրինի ընթացք բռնելու «Արարատի» գործում: Տէր Տեղակալը ստացաւ Պովկասեան պ. Կառավարչապետից մի պաշտօնական գրու-

հուան թուականի: Քննութիւնից երեւցել է, որ Մամաս Յարութիւնեանը կենդանի է, միայն թէ մկրտութեան Մամաս անունը փոխած է Սեդրակի: Մանուցանելով այս մասին Զինուորական Ատեանը խնդրում է Կոնսիստորիայի տնօրէնութիւնը յիշեալ Բարսեղ քահանայ Տէր-Յովհաննիսեանցին ենթարկելու պատասխանատուութեան խարդախութեան համար: Կոնսիստորիայի կողմից բացուած քննութիւնը տալիս է ճշտիւ նոյն հետեանքը, ինչ որ տուել է զինուորական ատենի քննութիւնը, ուստի և Կոնսիստորիան ղիմելով Աինօ՝ խնդրում է սրա տնօրինութիւնը Բարսեղ քահանային պատժելու համար, ի խրատ և ի զգուշութիւն ուրիշ քահանաների: Հրահայեցին. Որովհետեւ Մեծ - Արակէլ գիւղի Բարսեղ քահանայ Տէր-Յովհաննիսեանի յանցաւորութիւնը, որով նա կենդանի մարդուն ցոյց է տուել իբրեւ մեռած, ենթարկուում է Մարմնաւոր իշխանութեան իրաւասութեան, ուստի վերադարձնե-

թիւն (29 մայիս, 1891 թ.), որով Կառավարչապետը յայտնում էր իւր գծգոհութիւնը պաշտօնական «Արարատում» տպուած (մայիսի տետր) յօդուածի մասին, որի մէջ Կաթողիկոսի մահուան պատճառներին տրուած էին մեկնութիւններ, այլ և յիշեցնում էր «Արարատի» հրատարակութեան պայմանները ու նպատակը, որոշուած դեռ 1867-ին Գէորգ Կաթողիկոսի և Փոխարքայի փոխադարձ համաձայնութեամբ. նաև «Արարատի» գրաքննչութեան վերահսկողութեան և պատասխանատուութեան ո՞ւմ վրայ ընկնելն էր յիշեցնում: առաջ բերելով և 1883 թ. դէպքերը և ի վերջոյ խնդրում էր նորին Ամենապատուութիւնից, թէ արդեօք կը ցանկայ՝ նա իւր վրայ առնել անձամբ (лично) «Արարատի» վերահսկողութեան և պատասխանատուութեան գործը, ինչպէս պահանջում են այդ պաշտօնական որոշմունքները, թէ ոչ: Աւելացնելով և այն, որ եթէ նորին Բարձր Սրբազնութիւնը հրաժարուի «Արարատն» իւր իշխանութեան տակ առնելուց, այդ դէպքում այդ ամագիրը պէտք է ենթարկուի հասարակաց (արքունի) գրաքննչութեան, Խնդրում էր շուտափոյթ պատասխանել, Տ. Տեղակալը շատ կարճաժամ պատասխանեց այս գրութեանը, յայտնելով, որ ինքը, ինչպէս որ իւր Տեղակալական պաշտօնն է պահանջում, յօժար է և այսուհետեւ իւր վրայ առնել «Արարատի» վերահսկողութիւնը և անձնական պատասխանատուութիւնը մինչև նոր Կաթողիկոսի հաստատուիլը: Բոլորովին աւելորդ համարեց Տ. Տեղակալը բողոքել իւր իշխանութեան դէմ եղած ոտնձգութիւնների համար, մի կողմից տեսնելով ազգի

լով այդ գործը Թիֆլիսի Կոնսիստորիան, պատուիրել որ այդ գործի հանգամանքները ծանուցանէ Կոնսիստորիան տեղական հանգստական Գատարանի գատարապետին:

11 Նոյեմբ. վերեւի յօդուածում՝ յիշուածի նման, խարդախ մետրիքական քաղուածքի համար ենթարկւում է քննութեան Լօռուայ գաւառի Գիւլագարակ դիւղի Սարգիս քահանայ Տէր Սարգսեանցը, Լօռուայ բաժնի քննչի ձեռքով:

13 Նոյեմբ. երեւանի Կոնսիստորիան յայտարարութեամբ խնդրում է Սինօզից Յարութիւն Տէր Սարգսեան Ալէքսանդրապօլցուն ձեռնադրել քահանայ նոյն քաղաքի Ս. Փրկիչ եկեղեցու վրայ: Տէր Վէլի-Ռի-ն. Ալէքսանդրապօլի Հոգևոր Կառավարութիւնը յայտարարութեամբ (մայիս 22. թ. 1484) խնդրել է դադարեցնել քա-

գիտակից մեծամասնութեան խելացի ուղղութիւնը, միւս կողմից չուզելով վանական ներքին անկարգութիւններին տալ պաշտօնական կերպարանք: Այս պաշտօնական գրադրութիւնները Տ. Տեղակալը հաղորդեց Սինօզին ի գիտութիւն, մենք աւելացնում ենք՝ նաև ի զգուշութիւն, Բայց դժբաղդաբար այս ազդարարութիւնը ոչ մի լաւ հետևանք չունեցաւ: Յունիս 24-ի, յուլիս 12-ի օրագրութիւնները, պ. Սիմէոնեանցի յունիսի 20-ի խնդիրը, և 22-ի նոր յայտարարութիւնը ապացուցանում են, որ Սինօզի վերոյիշեալ Անդամները և „Արարատի“ Գործակիցը շարունակում են չը ճանաչել Տեղակալի իրաւունքները և չը հնազանդել օրէնքին: Այսու ամենայնիւ Տէր Տեղակալը ի յարգանս հանգուցեալ Հայրապետի յիշատակի մտադիր էր պահել Էջմիածնում՝ պ. Սիմէոնեանցին իւր վերահսկողութեան տակ մի և նոյն պաշտօնում, որպէս զի սրանով նաև փոքր ինչ մեղմած լինի իւր ընդդիմադիր պաշտօնակիցներին: Բայց ամեն զիջողութիւն և մեղմութիւն իզուր էին, երևի ընդունում էին իբրև թուլութեան և ապիկարութեան նշան: Վերեւի վաւերագրից արդէն երևում է, որ պ. Սիմէոնեանցը առաւ նաև արձակուրդ հակառակ Տեղակալի հրամանի, յանդգնեցաւ մինչև իսկ անձնական հրաժեշտի ներկայանալ Նորին Ամենապատուութեան մօտ՝ արձակուրդի թուղթը գրպանում՝ և իւր ականջով լսեց իւր պաշտօնից արձակման վճիռը: Այս էլ բաւական չէր, նա շարունակեց, հակառակ իւր իշխանաւորի վճռի, ստանալ դեռ մի քանի ամիս շարունակ ոռժիկ իբրև Գործակից „Արարատի“, Հարկաւ այստեղ

հանաների ձեռնադրութիւնը մինչև պարապորդ տեղ բացուիլը, որովհետև քաղաքում կան քահանաներ և առանց ծխի: Հրահայեցին. Որովհետև Աղէքսանդրապօլում քահանայի պարապ տեղ չկայ, և առաջարկուած քահանայացուն էլ զուրկ է պատշաճաւոր ուսումից, ուստի դադարացնել Յարութիւն Տէր Սարգսեանի ձեռնադրութեան գործը, յիշարարձնելով նրա վկայականները:

13 Նոյեմ: Աղէքսանդրապօլի Դահարլու գիւղի բնակիչ ջահընկալ Յարութիւն Փիլիպպոսեանցի ձեռնադրութեան գործը կարճուում է, նրա մահուան պատճառով:

13 Նոյեմ. Ս. Էջմիածնում եղած Ուսումնարանական վարչական Յանձնաժողովի անդամ բարեշնորհ Նահապետ աբեղայ Նահապետեանը կարգուած լինելով կարսի յաջորդ՝ Հրահայեցին. նրա փոխանակ կարգել յիշեալ Յանձնաժողովի անդամ՝ բարեշնորհ Բար-

խօսքը մի քանի տասնեակ ուսուցիչների մասին չէ, որն և Սինոդից թողուեց անպահանջ, «Արարատի» այս գէպքը, մինը այն բաղմամբիւ ըմբոստական արտայայտութիւններից և ապօրինի գործողութիւններից, որ տեղի ունեցան Սինոդում վերջին վեցամսեակում, կարծում ենք բաւարար լոյս է սփռելու ընթերցողների մեծամասնութեան մէջ և դիւրացնելու է գործերի ուղիղ ըմբռնումը:

Աւելորդ է ներ համարում աւելացնել և մի քանի խօսք «Արարատի» նախկին Գործակցի կացութեան մասին Էջմիածնում:

Պ. Պետրոս Սիմէոնեանցը Էջմիածնում ստանում էր Սինոդականի թոշակ, բացի Սանասարեանցից ստացած թոշակից, ապրում էր վանքի հացովն ու ջրովը, եղած բնակարաններից ամենալաւերից մէկում: Իւր ձայնը վճռական էր գրեթէ բոլոր գործերում, թէ վարչական, թէ ուսումնարանական և թէ տնտեսական. «Արարատի» խմբագրութիւնը նոյն իսկ ինքն էր, ոչ մի յանձնաժողով չը կար յօդուածների ընտրութիւնը և վարձատրութեան չափը որոշելու համար, ինչպէս այդ առաջուց յայտարարուած էր: Այդ բոլորը կախուած էր նրա բարեհայեցողութիւնից: Եւ ոչ ոք չէր մտածում այդ բանի դէմ բողբոքել, քանի որ յայտնի էր, որ այդպէս է Աւհափառ Վաթուղիկոսի բարեհաճ կամքը, Ամեն մի Թիֆլիս գնալիս, և այդ ինչպէս ինքն է ասում պատահում էր շատ յաճախ ստանում էր ոչ միայն ամբողջ թոշակը, այլ և առատ ճանապարհածախս (200 ռուբլի), նաև դրամական պարգևներ, չը հաշուած Վաթուղիկոսա-

դուղիմէսս վարդապետ Գէորգեանին և ձեմարանի տեսչի օգնական պ. Յովհաննէս Սաղաթէլեանին, որի մասին յայտնել ի գիտութիւն առանձին առանձին թէ վերջին երկուսին և թէ բարեշնորհ արեղային, պատուիրելով որ առաջինները ստանան վերջինից բոլոր թղթերը և գրութիւնները, որ վերաբերում են Յանձնաժողովին, որ և պահուելու են այսուհետև բարեշնորհ Բարդուղիմէսս վարդապետի մօտ:

13 Նոյեմ. Մայր Աթոռիս «Ղռեր» կոչուած արօտատեղին, Օշականի և Վաղարշապատի սահմանների միջև՝ աճուրդով տրուեց քուրդ Ատօ-Մոլլա Լալ - Օղլուն, երեք տարի ժամանակով, տարեկան 500 ռուբլի վարձով և մանրամասն պայմանագրութեամբ:

13 Նոյեմ. Ղարաբաղի վիճակային Կոնսիստորիան ղեկուցանում է (30 մարտ, թ. 380 և 382) թէ Նուխուայ գաւառի Վարդաշէն գիւղի Ս. Աստուածածին եկեղեցին կարօտութիւն ունի եկեղեցական դպիրների և խնդրում է որ նոյն տեղի բնակիչներից՝ Պատուական Քուշմանեանցին և Գրիգոր Սողոմոնեանցին հանել տալ հարկատուների դասակարգից և կարգել եկեղեցու սպասար: Երկօրեանն էլ աւարտել են իրենց ուսման ընթացքը Մայր Աթոռիս ձեմարանում, վարում են ուսուցչական պաշտօն նոյն գաւառում և ազատ են ղինուորական ծառայութիւնից: Սինօդը դիմեց Եկիսաւետոսպոլի Նահանգապետին առաքելով արձակման թուղթ և ստացաւ նրանից թոյլտուութիւն, երկուսի համար

կան առանձին շնորհները, Հանգուցեալ Աթոռիկոսը գանձարանից սովորութիւն ունէր դրամ վերցնելու յատկապէս առանձին բաշխումների համար: Մենք այս ասելով հեռու ենք բոլորովին պ. Սիմէոնեանցին շահասէր մարդ անուանելու մտքից, նա այդ բանում շատ որոշակի տարբերում էր իւր շրջապատի մօտիկ անձնաւորութիւններից, բայց կարծում ենք նաև, որ նա գանգատուելու տեղիք չունի Էջմիածնում իւր ունեցած կացութիւնից, ինչպէս այդ անում է նա իւր յունիս 22-ի յայտարարութեան մէջ:

էլ, հոգեւոր կոչումն ընդունելու: ՀՐԱՄԱՅԵՅԻՆ, վերոյիշեալ երկու ուսուցիչներին ճանաչել Ս. Աստուածածին եկեղեցու սպասաւոր:

18 Նոյեմ. իւր կառավարչական մասի գործերի բարւոք և կանոնաւոր կատարման համար անհրաժեշտ վարկաւ Սինօգր յանձնել իւր անդամներից մէկին՝ Գեր. Արիստակէս եպս. Սեդրակեանին այդ Մասի գործերի վրայ հսկողութիւնը, որպէս զի Նորին Սրբազնութիւնը առանձինն ուսումնասիրելով ամեն կարեւոր գործերը՝ զեկուցանէ Սինօգական Ատենին: Պատուիրուեց կառավարչական Մասի Գործավարին կարգի դնել բոլոր անաւարտ գործերը և անկատար թղթերը՝ տեսակների համեմատ, և կատարել Նորին Սրբազնութեան բոլոր պահանջները, չկատարելով առանց նրա կանխագոյն գիտութեան և ոչինչ:

18 Նոյեմ. կարեւոր դատուեց Հառիճոյ Ս. Աստուածածնի վանքի վանահայր բարեշնորհ Կիւրեղ աբեղայ Կիւրեղեանցին արձակելով վանահայրութեան պաշտօնից կանչել Էջմիածին և նրա տեղը նշանակել բարեշնորհ Եղիշէ վարդապետ Ամատունուն:

22 Նոյեմ. Երեւանի Թեմակալի փոխանորդ Գեր. Գրիգոր եպս. Գառնակերեանցը յայտարարութեամբ գիմեց Ամենապատիւ Տեղակալին (14 Հոկտ. Թ. 330) որի մէջ ասուած է. Երեւանի Կոնսիստորիան այս տարուայ Յունուար և Մարտ ամիսներին, համար 11, 172, 211 և 279, գիմելով Սինօգին մի ըստ միօջէ ստորագրել է իւր աննախանձելի դրամական դրութիւնը և խնդրել է դրամական միջոց տալ մի գործավար և մի գրագիր աւելացնելու համար: Մայիսի 10-ին № 1791 ստացել է բացասական պատասխան, հիմնուած այն պատճառաբանութեան վրայ, թէ Զինուորական Ատեանների բացումով գործերի և գրագրութիւնների թիւը աւելացել է ոչ միայն Երեւանի այլ և բոլոր Ռուսաստանի Հայոց Կոնսիստորիաներում, ուստի հրամայուած է կառավարուել անորոտունջ սահմանուած շտատով, առանց ակնկալութեան մի աւելի գործավար կամ գրագիր ունենալու:

Ս. Սինօգր բնաւ ուշադրութեան չէ առել եկեղեցիների, քահանաների, վանքերի, Հոգեւոր կառավարութիւնների, զինուորակոչութեան ենթարկուողների և վերջապէս Հայ բնակիչների համեմատական թիւը երեւանի թեմում և միւս վիճակներում: Բոլոր մնացած վիճակներում հաղիւ այնչափ Հայ բնակիչ կայ, որչափ միմիայն երեւանի թեմում: Աստրախանի, Շամախու և Բեսսարաբիայի թեմերում հաղիւ 150 հայ եկեղեցիք կան, մինչդեռ երեւանի թեմում հայ եկեղեցիների թիւը հասնում է 664-ի: Խնդրում է Ամենապատիւ Տեղակալից առաջադրել Սինօգին, լցուցանել երեւանի Կոնսիստորիայի կարիքը, աւելացնելով գոնէ 300 բուբլի Ռուս լեղուի վարժ մի գրագրի ռոճիկ: Տէր Տեղակալը այս յայտարարութիւնը մակագրութեամբ յանձնեց Սինօգին, որ և յարգուեց:

22 Նոյեմ. Պատուիրեց Հին Նախիջևանի Հոգեւոր կառավարութեանը Նախավկայի վանքի Աստապատ գիւղում ունեցած 30 խալուար վարելահողը տալ կապալով օրինական աճրդախօսութեամբ:

22 Նոյեմ. Ալէքսանդրոպոլի երկդասեան եկեղեցական օրիորդաց Արղութեան գպրոցի հոգաբարձութեան յայտարարութեան համաձայն տնօրինեց Սինօգր պահանջել Մեծ. Միքայէլ Սահակեան գնդապետից Թիֆլիզի Կոնսիստորիայի ձեռքով, յիշեալ գպրոցին հասանելիք 15 հազար ռուբլին, որ վերջին չտացուած մնացորդն է երջանկայիշատակ իշխան Ղահրաման երկայնաբազուկ Արղութեանցի յիշեալ գպրոցին կտակած 40 հազար ռուբլու:

23 Նոյեմ. Ամենապատիւ Տեղակալը հաւասար միւս անգամների Սինօգի ստանում է թոշակ ամսական միայն 50 ռուբլի, մինչդեռ նրա բարձր պաշտօնը անհրաժեշտ ծախքեր է պահանջում. ուստի հրահայեցին. յաւելուլ Նորին Բարձր Արքայնութեան տարեկան թոշակի վրայ այլ ևս 600 ռուբլի, մինչև նոր կաթուղիկոսի գալուստը:

25 Նոյեմբ. Սճական գիւղի կառավարիչ Մեխակ Երամեանցին տրուում է իրաւունք պահանջելու Նոյն գիւղի բնակիչներից նաև այս 1891 թուի ծխահարկն ու այգեհարկը:

25 Նոյեմբ. Մայր Աթոռոյս միաբան շնորհունակ Գարեգին Սարկաւազը կարգւում է անդամ Տպարանական Ժողովի և միանգամայն սրբագրիչ «Արարատ» ամսագրի և այլ տպագրելի մատեանների:

25 Նոյեմբ. Սուրբ Աթոռի Մատենադարանապետ Գերապատիւ Ներսէս Սրբազան եպիսկոպոսը Բարձրագոյն Հրամանով արձակուած լինելով բոլոր պաշտօններից, արժան դատուեց մատենադարանապետութեան պաշտօնը յանձնել Մատենադարանապետի օգնականին՝ բարեշնորհ Սահակ աբեղայ Ամատունուն: Այլ և յանձնել Սինօղի Անդամ Գեր. Արխատակէս եպս. Գալթեանին ցուցակով բոլոր գրքերը յանձնել նոր կարգուած Մատենադարանապետին և այդ ցուցակի մի օրինակը երկուսի ստորագրութեամբ մատուցանել Սինօղին: Այլ և կազմել մի առանձին ցուցակ պակասած գրքերի և իրերի:

25 Նոյեմբ. Հրամայուեց Երևանի Կոնսիստորիային անդամագրութեամբ կապալով տալ, Վեցամեայ ժամանակով, աթոռապատկան «Նորագիւղի» այգին: